

UDK: 929.5 Zaro, Jerolim“16“
94(497.5 Rab)“16“(093)
Primljeno: 23. 4. 2016.
Prihvaćeno: 10. 11. 2016.
Izvorni znanstveni rad

Rapski patricij, mletački kavaljer i trogirski guvernadur – Jerolim Zaro († 1703.)*

Lovorka Čoralić
Hrvatski institut za povijest
Opatička 10
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: lovorka@isp.hr

Središnja tema istraživanja u ovome radu rapski je plemić Jerolim Zaro, istaknuti mletački časnik (guvernadur) i kavaljer Svetoga Marka. U uvodnome dijelu teksta sažeto se prikazuje djelovanje ugledne rapske plemićke obitelji Zaro i izdvajaju njezini najzaslužniji odvjetci, a potom se – tragom historiografskih saznanja i izvornoga arhivskoga gradiva (pohranjenoga u Državnome arhivu u Zadru) – razmatraju podaci vezani za Jerolima Zaru. U prilogu na kraju rada donosi se prijepis njegova dodatka oporuke (kodicil), načinjen u Trogiru 1703. godine.

Gljučne riječi: Jerolim Zaro, Rab, Trogir, Dalmacija, Mletačka Republika, vojna povijest, društvena povijest, rani novi vijek

Uvod

Razdoblje od četrdesetih godina do konca 17. stoljeća u povijesti je istočnojadranskih gradova, ali i širega područja europskoga jugoistoka, u velikoj mjeri bilo obilježeno protuosmanskim ratovima. Za Mletačku Republiku, državu koja u tome razdoblju (dijelom upravo i radi dugotrajnih i financijski iscrpljujućih ratova) više ne predstavlja moćnu europsku silu, razdoblje Kandijskoga (1645. – 1669.) i Morejskoga rata (1684. – 1699.) bilo je po mnogo čemu presudno. U Dalmaciji i Boki kotorskoj, pokrajinama u kojima će nastupom 18. stoljeća započeti etapa određenoga gospodarskog napretka, ratovi s Osmanlijama značili su

* Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom pod brojem 3675.

višedesetljetnu žrtvu i pregnuće u koje je bio uključen nemaleni dio stanovništva kako iz priobalja i s otoka, tako i iz zaleđa. Najveći teret ratovanja i ratnih napora pri tome su ipak iznijela područja u neposrednome susjedstvu s osmanskim posjedima (zadarsko, šibensko i splitsko područje te Boka), ali je i udio drugih komunalnih sredina – bez obzira na zemljopisnu udaljenost od ratnih zbivanja – također bio zapažen.

Ovdje se, tragom saznanja iz historiografije i arhivskih vrela (ponajprije iz Državnoga arhiva u Zadru), razmatraju životni put i djelovanje jednoga takvog pojedinca, zavičajem iz kraja koji nije bio neposredno ugrožen ratovima, ali čija je profesionalna usmjerenost na vojničku karijeru u najvećoj mjeri obilježila njegov životopis. Riječ je o rapskome patriciju Jerolimu Zaro, odvjetku obitelji koja je u svojoj komuni stoljećima imala izniman ugled. Kao i brojni drugi istaknuti časnici i zapovjednici koji su ratovali pod stijegom svetoga Marka, i Jerolim Zaro će svojim djelovanjem i karijerom u velikoj mjeri biti povezan sa širim područjem istočnoga Jadrana. Iako radi sačuvanosti arhivskoga gradiva o njegovu vojnom djelovanju ne posjedujemo toliko bogate spoznaje (kao što je to slučaj s hrvatskim časnicima u mletačkim prekomorskim postrojbama djelatnima u 18. stoljeću – za koje je količina sačuvanih izvora bitno veća), spoznaje koje ovdje možemo iznijeti držimo da su vrijedne istraživačke pozornosti.

Rapska patricijska obitelj Zaro

Jerolim Zaro odvjetak je, kako je prethodno rečeno, drevne i ugledne rapske patricijske obitelji Zaro koja se u arhivskim vrelima bilježi od prve polovice 14. stoljeća. Podaci o obitelji sežu do 1320. godine, a prema jednome od najstarijih popisa rapskih plemića u srednjemu vijeku (1372. godine) zabilježen je Franjo (de) Zaro.¹ Iste se godine bilježe i neki drugi odvjetci obitelji – Nonce, kći pokojnoga Krste Zara, njezina sestra Prode (benediktinka u rapskome samostanu sv. Andrije) i Katena, udovica pokojnoga Mihe. Spomenuti Franjo bio je rapski gradski sudac (1378. godine), a njegovi su sinovi Krsto, Nikolet i Petar.² Upravo je Petar, Franjin sin, jedan od najistaknutijih članova obitelji Zaro u 15. stoljeću. Petar je nakon dolaska franjevacu opservanata u Kampur i njihova preuzimanja tamošnje crkvice sv. Eufemije (1445. godine) dao podići (1446. godine) samostan i crkvu sv. Bernardina. Isti je plemić poznat i kao mecena rapske stolne crkve sv. Marije Velike u kojoj je 1459. godine dao podići kapelu obitelji Zaro (kapela Presvetoga Sakramenta).³

¹ Miroslav Granić, "Stari rapski grbovi i pečati", u: *Rapski zbornik. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu održanog od 25. do 27. listopada 1984. godine*, ur. Andre Mohorovičić (Zagreb: JAZU; Skupština općine Rab, 1987), 249.

² Dušan Mlacović, *Građani plemići: Pad i uspon rapskoga plemstva* (Zagreb: Leykam international, 2008), 243.

³ Kapela je 1781. godine preuređena u baroknome stilu. Usporedi: Vladislav Brusić, *Otok Rab* (Rab: Franjevački samostan sv. Eufemije, 2000), 148, 154, 173. Podrobnije o franjevačkome samostanu sv.

U 16. stoljeću te dijelom i u 17. stoljeću više je odvjetaka obitelji Zaro obnašalo službu gradskoga bilježnika. To su kronološkim slijedom: Dominik pokojnoga Bernardina (1517. – 1520.), Jerolim (1537. – 1560.), Nikola (1562. – 1599.), Gabriel (1582. – 1610.), Marin (1583. – 1588.), Franjo (1587. – 1598.), Petar (1596. – 1629.) i Nikola pokojnoga Marina (1631. – 1653.).⁴

Obiteljske grobnice Zaro nalazile su se u spomenutoj franjevačkoj crkvi u Kamporu, u rapskoj stolnici te u crkvi sv. Antuna opata (grobница rapskoga kanonika Jerolima Zaro). Na obali (u luci) nalazila se i jedna od obiteljskih kuća Zaro na kojoj je bio uklesan grb toga patricijskoga roda (lav u skoku, presječen jednom kosom gredom).⁵ Obitelj se u rapskim i drugim dalmatinskim dokumentima bilježi do konca 18. stoljeća. Prema istraživanju Miroslava Granića u muškoj lozi izumiru na Rabu nešto prije 1802. godine te stoga nisu ubilježeni u popisu rapskih patricija načinjenome u doba prve austrijske uprave u Dalmaciji.⁶

Prethodno izrečeni, opsegom i sadržajem sažeti podaci o članovima obitelji Zaro, pokazuju nam da je riječ o obitelji koja je dala zapažene sudionike političkoga, društvenoga i vjerskoga života u Rabu od srednjega vijeka do modernoga doba. Jerolim Zaro, o kojemu će biti više riječi u ovome radu, za svoju je životnu profesiju odabrao vojnu službu te je najveća priznanja i počasti stekao kao mletački časnik djelatan duž istočnojadranske obale u drugoj polovici 17. stoljeća.

Conte, kavaljer i guvernadur Jerolim Zaro: historiografske spoznaje i izvorna građa

Rapski patricij i vitez mletačkoga reda Svetoga Marka Jerolim Zaro, istaknuti vojni zapovjednik na širem dalmatinskom području u drugoj polovici 17. stoljeća, u literaturi je rijetko zabilježen te o njegovu svakodnevnom životu i djelovanju imamo relativno malo spoznaja. Vladimir Brusić bilježi ga kao guvernadura mletačkih plaćeničkih postrojbi u Trogiru i spominje da se njegov ratni stijeg čuvao u riznici crkve sv. Bernardina.⁷ U knjizi mletačkoga kulturnog povjesničara Pietra

Eufemije u Kamporu vidi: Andrija Bonifačić, *Samostan svete Eufemije – Kampor na otoku Rabu: povijest, kultura, umjetnost* (Kampor; Zagreb: Samostan sv. Eufemije; Privredni vjesnik, 1985). Podrobne podatke o životu i djelovanju Petra Zaro, kao i drugih članova te obitelji u srednjemu vijeku, vidi u: Zoran Ladić, "O kasnosrednjovjekovnim rapskim hodočasnicima *ad sanctos*", u: *Rapski zbornik*, sv. II, ur. Josip Andrić i Robert Lončarić (Rab: Ogranak Matice hrvatske u Rabu, 2012), 146-147; Meri Kunčić, "Dalmatinski patricijat i socijalno kršćanstvo. O srednjovjekovnim rapskim hospitalima s posebnim obzirom na hospital Tijela Kristova i njegovoga utemeljitelja Petra *de Zaro*", prihvaćeno za objavljivanje u časopisu *Croatia christiana periodica* 40 (2016), br. 77.

⁴ Spisi spomenutih rapskih bilježnika iz roda Zaro pohranjeni su, zajedno s drugim spisima rapskih notara, u Državnome arhivu u Zadru.

⁵ Granić, "Stari rapski grbovi i pečati", 249; Mlacović, *Građani plemići*, 122. V. Brusić bilježi i grb obitelji Zaro uklesan u 17. stoljeću u samostanskoj biblioteci sv. Bernardina (Brusić, *Rab*, 116).

⁶ Granić, "Stari rapski grbovi i pečati", 249.

⁷ Brusić, *Rab*, 116.

Pazzija *I Cavalieri di San Marco: Storia documentata* u sklopu koje su sadržani podaci o brojnim Istranima, Dalmatincima i Bokeljima koji su obnašali taj prestižan naslov dodjeljivan od strane mletačkoga dužda ili Senata,⁸ zabilježeno je da je Jerolim Zaro imenovan kavaljerom 29. travnja 1700. (odluka je donesena u Senatu 12. travnja iste godine). U objašnjenju se navode Zarove zasluge za Republiku Svetoga Marka u Kandijskome te osobito u Morejskome ratu. U potonjemu je mletačko-osmanskome sukobu Zaro upravljao rapskom ratnom galijom i uspješno se odupirao napadima ulcinjskih gusara. U povelji izrijekom stoji da je Zaro *testimonio della Pubblica gratitudine gratiosamente praticato con altri vaglia di freggio maggiore alla sua Persona e di più vivo stimolo insieme per distinguersi à nuove occasioni nel servizio della Signoria Nostra*. Svečanim imenovanjem u red mletačkih vitezova taj je ugledni Rabljanin, osim samoga naslova, dobio i vitezo-vima pripadajuću zlatnu kolajnu vrijednu tristo dukata.⁹

Jerolim Zaro bio je životnim putem i karijerom povezan s nizom tada zapaženih časnika, djelatnih duž istočne obale Jadrana. Tako iz oporuke bojnika (*maggiore*) Jurja Baranina (1697. godine), visokoga časnika čije je spis prava riznica podataka o komunikaciji i društvenim odnosima jednoga nekoć istaknutoga (a u historiografiji donedavno nezabilježenoga) vojnoga dužnosnika u mletačkim postrojbama,¹⁰ saznajemo da je Zaro imenovan jednom od osoba Jurjeva najvećega povjerenja te mu se povjerava izvršenje oporučiteljevih legata (*commissario*).¹¹

⁸ O toj problematici vidi detaljnije: Čoralić, "Kotorski plemići Nikola Paskvali i Bartul Pima – kavaljeri Svetoga Marka (1634.)", *Istorijski zapisi* 79 (2006), br. 1-4: 75-84; Čoralić, "Krški plemić Ivan Nikola Cetina – kavaljer Svetoga Marka", *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 47-48 (2006): 133-140; Čoralić, "Kotorski plemići iz roda Bolica – kavaljeri Svetoga Marka", *Povijesni prilozi* 31 (2006): 149-159; Čoralić, "Korčulanski patricij Andrija Ismaelli – kavaljer Sv. Marka", *Godišnjak grada Korčule* 11 (2006): 225-230; Čoralić, "Zadrani – kavaljeri Svetoga Marka (XVII. stoljeće)", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007): 339-354; Čoralić, "Budvani – Vitezovi Svetoga Marka", *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 46 (2008): 347-358; Čoralić, "Krški soprakomit Santo Cikuta – kavaljer Svetoga Marka", u: *Bertošin zbornik: Zbornik u čast Miroslava Bertoše*, knj. 2, ur. Ivan Jurković (Pula; Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Državni arhiv u Pazinu, 2013), 237-252. Za odlikovanja Bokelja posebno vidi: Radojka Jančićević, "Odlikovanja slavni Bokelja u prošlosti kao dokaz njihovih postignuća u pomorskom ratovanju, navigaciji, privredi i diplomatiji", *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 52 (2004): 279-313. U navedenim je radovima sadržan i opsežniji pregled dodatne literature koja se odnosi na mletački viteški red Svetoga Marka.

⁹ Pietro Pazzi, *I Cavalieri di San Marco: Storia documentata* (Perasto: Abbazia di San Giorgio, 2008), 254.

¹⁰ O bojniku Jurju iz Bara vidi detaljnije: Čoralić, "Mletački časnici, svećenici, građani – tragom Barana u Zadru (XVII.-XVIII. stoljeće)", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 50 (2008): 158-168; Čoralić, "Mletački časnici, istarski posjednik, zadarski građanin – vojnik Juraj iz Bara (prilog poznavanju komunikacija duž istočnojadranske obale u XVII. stoljeću)", u: *Država, obšestvo i kultura na B'lgari i Hrvati VII-XXI v.: Materiali ot konferenciata, provedena v Sofia (5-9 juni 2008 g.)*, ur. Rumiana Božilova (Sofija: B'lgarska akademija na naukite; Institut po balkanistika, 2009): 71-94.

¹¹ Uz Jerolima Zaru izvršitelji oporuke Jurja Baranina su i zadarski građani Antun Andriani, Lovro Vani i pukovnik (*colonnello*) Antun Canagetti (*Canagiatti, Caneghetti*). Svi navedeni izvršitelji moraju savjesno obaviti raspodjelu Jurjeve imovine, redovito radeći zajedno i u suglasju. Usporedi: Čoralić, "Mletački časnici", 162; Čoralić, "Mletački časnici, istarski posjednik", 85-86.

Juraj Baranin upućuje rapskome patriciju i niz vrijednih legata. Jerolimu se darivaju Jurjevi posjedi (kuća i zemljišta), očito stečeni investiturom tijekom Morejskoga rata, smješteni na području Herceg Novoga. Ako Zaro iz nekoga razloga ne može prihvatiti ovu donaciju (kao i obveze koje su u nju uključene), legat se prenosi na paštrovskoga *contea* Jurja Medina.¹² Jerolim Zaro, i sam posjednik u Istri (Funtana), obdaren je i svim Jurjevim posjedima na području Vrsara, a zauzvrat je obdarenik obavezan plaćati porečkome kaptolu jednu dnevnu misu u spomen na oporučitelja. Ukoliko Zaro odbije ovaj legat i obvezu, imanje u Vrsaru pripast će obitelji Borisi (*Conti Borisi*),¹³ tada jednoj od vodećih plemićkih obitelji u tome dijelu Istre. Svi ovi legati, upućeni obitelji Zaro (ili Borisi) nisu važeći ako se pojavi Jurjev sin Petar i preuzime očevu imovinu u Istri. Jednako tako, ako drugi bojnikovi rođaci žele doći u Istru i obitavati na Jurjevim posjedima, to im je dopušteno uz obvezu plaćanja dvjesto misa godišnje porečkome kaptolu. Naposljetku, konačnu odredbu o sudbini vrsarskih posjeda Juraj izriče navodom prema kojemu se u slučaju nepojavljivanja sina Petra i drugih rođaka, kao i u slučaju da vrsarska imanja ne prihvate ni obitelji Zaro ni Borisi, taj posjed treba prodati (trudom izvršitelja oporuke), stečeni novac uložiti u siguran fond, a prihode uporabiti za služenje misa zadušnica *in perpetuo* u spomen na pokojnika. Mletački bojnik barskoga podrijetla bio je i kreditor Jerolimu Zaru. Dug je iznosio pedeset dukata, a oporučnom odredbom Jurja Baranina dug se oprašta, ali uz uvjet da Zaro isti iznos pokloni rapskim benediktinkama (vjerojatno iz rapskih benediktinskih samostana sv. Justine ili sv. Andrije). Naposljetku, Jerolimu Zaru preporuča se na brigu i Jurjeva služavka (*serua di casa*) po imenu Perina, nekoć njegova *schiaua* zarobljena (i vjerojatno pokrštena) tijekom nekih od bojnikovih ratnih pohoda. Perini će se, u trenutku njezine udaje ili stupanja u samostan (Jurjeva je, posredno izrečena preporuka – samostan rapskih benediktinki), isplatiti nemaleni tristo srebrnih dukata, a pripada joj i dio Jurjevih pokretnina (slamara, posteljno rublje, odjeća, dio kuhinjskoga posuđa).¹⁴

¹² Obitelj Medin stari je paštrovski rod sa sjedištem u Kaštel Lastvi (današnji Petrovac). U 17. stoljeću istaknuli su se u mletačkoj vojnoj službi te stekli investiturom brojne feude kao i pridjevnik *conte*. Osim jednoga ogranka većina Medina bila je pravoslavne vjere. Usporedi: Jovan Radonić, *Rimska kurija i južnoslavenske zemlje od XVI do XIX veka*, Posebna izdanja SANU, sv. CLV (Beograd: SANU, 1950), 136-137; Jovan Vukmanović, *Paštrovići, antropografsko-etnološka istraživanja* (Cetinje: Obod, 1960), 426-427, 436-438.

¹³ Obitelj Borisi jedna je od najčuvenijih plemićkih obitelji iz povijesti Bara. U arhivskim vrelima bilježe se od druge polovice 14. stoljeća, a njihovi su odvjetci imali iznimno važnu ulogu u političkome, društvenome, gospodarskome i crkvenome životu Bara. Koncem 16. stoljeća iseljavaju u Istru gdje je južno od Poreča, nedaleko od uvale Funtana i od grada Vrsara, mletački kapetan Bernardo Borisi utemeljio (investiturom mletačkoga Senata) maleno naselje *Funtana Georgica* (današnja Funtana). Zarana su bili prisutni i u Kopru, gdje su 1617. godine stekli plemićki status. Podrobnije o ovoj obitelji, koja se u Istri održala do 20. stoljeća, a čiji posljednji potomci danas žive u Italiji, vidi opsežnu studiju Sava Markovića, "Barski patricijski rod Borisi u prošlosti: Jadran, Evropa, Mediteran", *Povijesni prilozi* 28 (2005): 71-105. (u radu je navedena i opsežna literatura o Borisijima).

¹⁴ Čoralic, "Mletački časnici", 163-165.

Najviše podataka o Jerolimu Zaru bilježimo u njegovim oporučnim spisima (oporučka i kodiciel), napisanima 1700. i 1703. godine.¹⁵ S obzirom na činjenicu da je kodiciel – što nije uobičajeno u takvim vrstama spisa – sadržajem i opsegom zapravo rječitiji i potpuniji od oporuke, u nastavku raščlambe oba će se spisa promatrati odvojeno, kronološkim slijedom njihova nastanka.

Zaro je oporuku vlastitom rukom napisao u rodnome Rabu, 18. ožujka 1700. godine. U uvodnome dijelu oporuke uz njegovo ime i prezime nije naveden naslov *conte*, kao ni čin odnosno služba koju obnaša u mletačkoj vojsci. Nakon oporučiteljava zagovora milosti Svevišnjemu, Blaženoj Djevici Mariji i *cijelome nebeskom dvoru* Zaro određuje da njegovi posmrtni ostatci počivaju u crkvi *delli Frati di Santa Eufemia doue sono l'ossa delli miei maggiori*. Odmah nakon Jerolimove smrti izvršitelji njegovih oporučnih želja obvezni su dati slaviti sto malih i deset velikih misa zadušnica, a tijekom iduće 33 godine obvezni su platiti pet malih i jednu pjevanu misu na njegovu godišnjicu. Dio misa služit će se u franjevačkome samostanu sv. Eufemije, a dio u samostanu benediktinki.¹⁶ Nadalje, pet malih misa održavat će se redovito i nakon smrti Zarove supruge Marije, a jednak broj misa namijenjen je i za spas duše oporučiteljevih sinova (tada već pokojnih) Nikole, Marina i Mihovila, dočim će se za dušu još ranije preminuloga sina Franje slaviti tri male mise. Sve navedene odredbe trajati će tijekom iduće 33 godine.

Rapskim se crkvenim ustanovama Jerolim Zaro obraća u nekoliko legata. Tako rapskim svetim relikvijama dariva jedan dukat,¹⁷ dočim oltaru Presvetoga Sakramenta (kapela Zaro) u rapskoj katedrali namjenjuje – uz jedan dukat – i četiri svjećnjaka težine od po dvije libre. Najistaknutiji crkveni dužnosnik u Rapskoj biskupiji (biskup koji će biti aktualan u trenutku Zarove smrti) imenovan je i jednim od izvršitelja oporučiteljevih legata,¹⁸ a druge osobe od njegova najvećega povjerenja su Jerolimov brat *Conte Niccolò Zaro* i rapski plemić Matija Galzigna. Brat Nikola naslijedit će Jerolimovom oporučnom željom polovicu njegove imovine (*beni stabili e mobili e animali in qualunque loco esistenti ... inclusi anco li soldi che sono di nostra ragione a liuello da diuersi*), a nakon njegove smrti rečena imovina pripada bratovima zakonitim muškim potomcima. Ukoliko, međutim, Nikola ne bude imao zakonitih nasljednika, tada rečena polovica imetka pripada Jerolimovu unuku istoga imena (*Conte Gierolimo Zaro*), sinu oporučiteljeva

¹⁵ Dokumenti su pohranjeni u Državnome arhivu u Zadru, *Arhiv Trogira*, kut. 56, knj. LI/1. Folijacija je od 83r do 101v, ali je između ovih spisa (od fol. 89r do fol. 95r) pogrešno uložena oporučka trogirskoga biskupa Pace Giordana (1623. – 1649.).

¹⁶ Vjerojatno je riječ o ženskome benediktinskom samostanu sv. Andrije, osnovanome u 11. ili 12. stoljeću, namijenjenome za djevojke iz plemićkih obitelji. Podrobnije vidi: Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II (Split: Benediktinski priorat Tkon, 1964), 135-138; Brusić, *Rab*, 157-158.

¹⁷ Riječ je o relikvijama sv. Kristofora, rapskoga sveca-zaštitnika, koje se čuvaju u rapskoj stolnoj crkvi. Usporedi: Brusić, *Rab*, 153; Meri Kunčić, Zoran Ladić, "Rabljani u tisućugodišnjem okrliju sv. Kristofora", *Hrvatska revija* 3 (2003), br. 2: 85-89.

¹⁸ Čast rapskoga biskupa tada je obnašao Trogiranin Antun Rosignoli (1700. – 1713.).

pokojnoga sina Mihovila, kao i njegovim muškim nasljednicima. Unuk Jerolim, koji je u trenutku pisanja oporuke još uvijek maloljetan, nasljeđuje i oporučiteljevu srebreninu, sagove *et altra roba*. Mladome Jerolimu, očito jedinome muškom potomku oporučiteljevih sinova, namjenjuju se i prihodi od plaće koju je njegov djed zaradio služeći u konjaničkoj postrojbi (*page della Compagnia di Caualeria*).¹⁹ Od tih će se sredstava sto dukata dati oporučiteljevoj supruzi Mariji (ujedno i skrbnici maloljetnoga Jerolima), dočim je ostatak novaca potrebno uložiti kod mletačkih Židova (*al Monte degl'Hebrei in Venetia*) te od stečenoga prihoda financirati Jerolimov odlazak na studij *in uno delli colegi o studi di Venezia*,²⁰ a prema prosudbi uglednoga mletačkog plemića Sebastiana (Alvisea) Moceniga (tada generalnoga providura Dalmacije i kasnije mletačkoga dužda) – kuma i zaštitnika oporučiteljeva unuka.²¹ Nadalje, uz suprugu Mariju i Sebastiana Moceniga, za jednoga od skrbnika mladoga Jerolima imenovan je Federico (Fedrigo) Corner te nam ovi podaci o bliskim vezama Jerolima Zara s uglednim mletačkim plemićima (osobito s najvišim predstavnikom mletačke vlasti na istočnoj obali Jadrana) izravno posvjedočuju o njegovoj priznatosti i društvenome statusu.

Niz se odredbi odnosi na imenovanje glavnih nasljednika Jerolimove imovine. To su supruga Marija, koja preostatak Jerolimovih dobara ima pravo doživotno uživati, a nakon njezine smrti nasljedstvo pripada njihovome unuku Jerolimu i njegovim potomcima.²² Ako ih, međutim, Jerolim ne bude imao, rečena imovina pripast će oporučiteljevu bratu Nikoli i njegovim nasljednicima. Iz toga se korpusa imovine izuzimaju srebrnina i tepisi koji su izravno darovani Jerolimu te koji

¹⁹ Iako to u izvoru nije izrijekom navedeno, možemo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da je Jerolim Zaro bio časnik u elitnoj mletačkoj konjaničkoj postrojbi *Croati a cavallo* (*Cavalleria Croata*).

²⁰ Zaklade za školovanje dalmatinske mladeži na visokoškolskim ustanovama u Mlecima i općenito u Italiji nisu rijedak slučaj u oporučnim ostavštinama dalmatinskih patricija i građana. Usporedi: Čoralić, "Zaklada za školovanje zadarskih građana na Sveučilištu u Padovi od XVI. do XVIII. stoljeća (Fondazione Giovino)", *Historijski zbornik* 48 (1995): 183-195; Čoralić, "Zaklada za školovanje zadarskih plemića na Sveučilištu u Padovi od XVI. do XVIII. stoljeća (Fondazione Ciprianis)", *Historijski zbornik* 48 (1995): 197-204.

²¹ Alvise III. Sebastiano Mocenigo rođen je u Mlecima 1662. godine (sin Alvisea i Cecilije Michiel). Zapažen na vojnome polju, sudionik je Morejskoga rata i jedan od vrhovnih zapovjednika mletačke vojske (*provveditore generale da mar*). Posebno se istaknuo u mletačkim opsadama i bitkama u Grčkoj. Generalni je providur Dalmacije od kraja 1696. do listopada 1702. godine. Vojnu karijeru uspješno je nastavio i u mletačko-osmanskom ratu 1714. – 1718. godine (zauzimanje Imotskoga) te prilikom određivanja mletačko-osmanske granice u Dalmaciji (mirovni ugovor u Požarevcu), koja je upravo prema njemu nazvana *Linea Mocenigo*. Mletačkim duždem imenovan je 1722. godine, a glavna obilježja njegove vanjske politike bila su neutralnost i izbjegavanje uplitanja Republike Svetoga Marka u vojno-političke konflikte drugih država. Umro je 1732. godine. Podrobnije vidi: Gligor Stanojević, *Dalmacija u doba Morejskoga rata (1684-1699)* (Beograd: Vojnoizdavački zavod "Vojno delo", 1962), 176-179, 182; Andrea Da Mosto, *I dogi di Venezia* (Firenze; Milano: Giunti, 2003), 464-466.

²² Marija i Jerolim raspolazu i s oporučiteljevim stočnim fondom na Rabu te im se savjetuje da ga daju u povoljan najam. Prihode od najma stoke Jerolim će moći koristiti tek kada napuni 18 godina.

– ako unuk ne bude imao potomke – trebaju pripasti oporučiteljevim kćerima i njihovim muškim nasljednicima. U ovome oporučnom spisu Jerolim Zaro izričekom spominje samo jednu svoju kćer – Mihovilu, suprugu rapskoga plemića Jakova Bizze, ali općim navodom ističe kako su sve tri kćeri prilikom udaje dobile odgovarajući miraz (oko dvjesto dukata). Od ostalih članova obitelji i rodbine ugledni rapski plemić spominje i snahu Maricu, udovicu pokojnoga sina Mihovila te joj – kao i supruzi Mariji – namjenjuje pravo na doživotnu uporabu svoje sveukupne imovine.

Nekoliko se oporučnih navoda odnosi i na zajednički život njegovih glavnih nasljednika, odnosno uživatelja oporučiteljevih dobara. Stoga, ukoliko se pokaže da brat Nikola i Jerolimova supruga Marija ne mogu živjeti u zajedničkome kućanstvu, tada se Mariji dodjeljuje točno označen dio kuće (određeni broj soba, kuhinja i neke druge popratne prostorije) te joj se taj dio zdanja daje na samostalnu uporabu. Također, ako brat Nikola iz bilo kojih pobuda pokuša osporiti pojedine oporučne navode i prigrabiti više imovine nego što mu to pripada ovdje izrečenim oporučnim iskazima, tada ga Jerolim izuzima iz sveukupnoga nasljedstva te se i taj dio ostavlja unuku Jerolimu i njegovim nasljednicima.

Potpisom i navodom da je oporučni spis napisan vlastoručno završava dokument koji je osobno sastavio Jerolim Zaro.

Drugi dokument koji je ovdje predmet našega istraživanja jest kodicil – u ovome slučaju temeljita nadopuna postojećega oporučnog spisa. Napisan je u Trogiru gdje je Jerolim Zaro obnašao službu zapovjednika tamošnjega vojnog okruga i vojne posade (*gouernadore dell'armi*). Datum sastavljanja spisa je 2. travnja 1703., a tekst je – prema Jerolimovu kazivanju – sastavio gradski kancelar Josip Monti. Dokument je napisan u kući u kojoj Jerolim obitava, a u nazočnosti općinskoga egzaminatora (Jakov Andreis)²³ te dvojice svjedoka (Petar Nutrizio²⁴ i Ivan Polani). Opsegom mnogo veći od prethodnoga oporučnog spisa, Zarov kodicil zavređuje dodatnu istraživačku pozornost i obradu. Za razliku od prethodnoga spisa u kodicilu se izrijekom navode časti i činovi koje obnaša Jerolim Zaro (*Signor Conte Kaulier Girolamo Zaro nobile d'Arbe, Gouernadore dell'armi di questa Città*). U uvodu se navodi kako je Zaro ovom prigodom kancelaru Montiju donio i predao prethodno napisanu oporuku (iz 1700. godine) te ga zamolio da ju – zajedno s kodicilom koji se sada sastavlja – pohrani među ostale istovjetne spise te nakon njegove smrti službeno otvori. Slijedi, kao i u prethodnoj oporuci, zagovor

²³ Doktor prava Jakov (1648. – poslije 1722.) posljednji je muški potomak srednjega ogranka trogirске plemićke obitelji Andreis. Usporedi: Mladen Andreis, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)* (Trogir: Muzej grada Trogira, 2006), 123, 127.

²⁴ Sažete podatke o Petru Nutriziju (1644. – 1718.) vidi u: Andreis, *Trogirsko plemstvo*, 241, 243.

oporučiteljeve duše te (što je u skladu s onodobnom praksom oporučnih spisa u Trogiru) darivanje (*soliti legati*) tamošnjega hospitala sv. Duha²⁵ kao i sredstava namijenjenih za trogirске gradske zidine.²⁶

U nastavku kodicila sadržane su – promijenjene u odnosu na oporuku – odredbe koje se odnose na mjesto posljednjega počivališta te pogrebne običaje. Vjerujući da će ga smrt zadesiti u Trogiru, Jerolim za mjesto svojega pogreba odabire grobnicu Lodi²⁷ u crkvi sv. Dominika,²⁸ a u kojoj su – kako je naglašeno – sahranjeni njegovi pređi po majčinoj liniji. Rapski patricij i mletački kavaljer ne želi posebno raskošan pokop, *ma solamente dourà il cadauere esser posto sopra due caualletti con quattro torzi all'intorno; e mentre gli si celebravano i soliti ufficii esser accese le solite candele per gli altari*. Prigodom ispraćaja posmrtnih ostataka oporučitelja sudjelovat će – prema njegovoj želji – članovi katedralne bratovštine Presvetoga Križa (*confrati della Scola del Santissimo Crocifisso del Suffraggio*), član koje je bio i Jerolim Zaro.

Nekoliko se oporučnih legata odnosi na darovnice upućene trogirskim crkvenim ustanovama. Na prvome je mjestu spomenuti dominikanski samostan, čija je crkva ujedno i Zarovo posljednje počivalište. Napominjući kako je svoje imanje u Istri (Funtana) prodao conteu Jakovu Califfiju (posjedniku koji je raspolagao brojnim zemljišnim terenima na zadarskome području),²⁹ Zaro naglašava kako

²⁵ Hospital sv. Duha utemeljila je istoimena trogirska bratovština sa sjedištem u crkvi sv. Duha. Hospital se u vrelima prvi puta spominje 1357. godine. Godine 1428. gradsko je vijeće Trogira odlučilo da svaki oporučitelj mora za potrebe rečenoga hospitala izdvojiti deset solida. Stoga su i prihodi i računi bratovštine sv. Duha stavljeni pod izravan nadzor kneza i općinske kurije. Vidi odredbu (*De administratione hospitalis sancti Spiritus et legato solidorum X*) iz knjige reformacija trogirskoga statuta (*Statut grada Trogira*, preveli i uredili Mladen Berket, Antun Cvitančić i Vedran Gligo, Split: Književni krug, 1988, 226-227). Usporedi i: Fani Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća* (Split: Književni krug, 2005), 19; Irena Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir: Prostor i društvo* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009), 193-197.

²⁶ O gradskim zidinama grada Trogira u 18. stoljeću usporedi u: Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, 16.

²⁷ Grana Lodi (Celio/Lodi, Cega/Lodi) potječe iz 14. stoljeća. Izumrla je u muškoj lozi 1596. godine smrću Krstitelja Lodija, a njegovi su nasljednici bili muževi sedmero kćeri njegove kćeri Katarine, supruge zadarskoga plemića Lelija Grisogona te zatim supruge hvarškoga plemića Jerolima Fazanića. Usporedi: Andreis, *Trogirsko plemstvo*, 169.

²⁸ Dominikanski samostan u Trogiru spominje se od 1265. godine. Crkva sv. Dominika, jednobrodna gotička građevina iz 14. stoljeća, podignuta je nastojanjem Bitkule, sestre biskupa Augustina Kažotića. Usporedi: Pavao Andreis, *Povijest grada Trogira*, sv. I, preveo i uredio Vladimir Rismondo (Split: Književni krug, 1977), 336-337; Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, 23, 32; Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir*, 236.

²⁹ Zadarski građanin Jakov Califfi imućan je poduzetnik i zemljoposjednik, posebice djelatna sredinom i u drugoj polovici 17. stoljeća. Obitelj je raspolagala brojnim zemljišnim posjedima u zadarskoj okolici (osobito na Ugljanu gdje se u Gornjemu Selu nalazio i ljetnikovac obitelji Califfi / kasnije obitelji Beršić). Obitelj se od tridesetih godina 17. stoljeća spominje u Istri (Rovinji) gdje su početkom 18. stoljeća raspolagali posjedom grofovije Gradina (*Contea di S. Andrea di Calisedo* ili *Contea di Geroldia*) u Poreštini, koji su držali do druge polovice 19. stoljeća. Godine 1802. Ivan Califfi je sa svojom obitelji agregiran u gradsko vijeće Rovinja. Plemstvo im je potvrdio austrijski car Franjo I. 1833. godine. Usporedi: Bernar-

mu je kupac ostao dužan tristo srebrnih dukata. Dogovoreno je da se ta svota isplaćuje postupno u godišnjim obrocima u iznosu od petnaest srebrnih dukata. Taj prihod (kako ukupan iznos, tako i obročne isplate) Jerolim Zaro poklanja dominikanskim redovnicima koji su za spas njegove duše obvezni u svojoj crkvi (na oltaru Gospe od Ružarija)³⁰ slaviti *tante messe per l'anima d'esso testatore ... in ragione di lire 4 per cadauna messa*. Ako iz bilo kojega razloga Califfi odbije isplaćivati obročne iznose, tada su izvršitelji oporuke obvezni sudskim putem doći do iznosa koji Jerolimu zakonski pripada (prema ugovoru sklopljenom kod zadarskoga bilježnika Nikole Lomazzija). Nadalje, Jerolim obdaruje i *Scola del Suffraggio* (kojoj je i sam pripadao). Bratovštini će pripasti prihod od prodaje oporučiteljeve zlatne kolajne (vjerojatno one dodjeljene prilikom stjecanja viteškoga naslova). Prodaju će izvršiti trogirski plemić Ivan Franjo Andreis³¹ (jedan od izvršitelja dodatka oporuke), a članovi bratovštine zauzvrat će na svome oltaru dati služiti mise u spomen na pokojnoga darovatelja. Za svaku se misu namjenjuje po šest solida, dočim svećeniku koji slavi službu Božju oporučitelj iz istih prihoda dariva 24 solida. U jednom se oporučnome legatu Jerolim Zaro prisjeća i franjevačkih redovnika na Rabu (*Padri minori osseruanti di Sant'Eufemia d'Arbe*) i otprije dogovorene obveze prema kojoj se u tamošnjoj crkvi služe zadušnice tijekom 25 godina, a uz milostinju (elemosina) koja je i do tada isplaćivana.

Kada je riječ o odredbama karitativnoga obilježja, na izričit kancelarov upit o darivanju sredstava za oslobađanje kršćana iz osmanskoga zatočeništva, Jerolim Zaro – poput većine onodobnih vojnika i časnika – za tu svrhu dariva manji novčani iznos (jedan srebrni dukat).

Posebna se skupina odredbi odnosi na obdarivanje najbližih članova oporučiteljeve obitelji. Navodi se da je tijekom proteklih godina svojom službom u mletačkoj vojsci zadužio državu za deset tisuća dukata. Dukalama generalnoga providura Dalmacije obećano mu je korištenje prihoda od najma mlinova na području Skradina te od prihoda koji će se na taj način steći (i tako vratiti dug) dvjesto dukata namjenjuje supruzi Mariji za njezino doživotno uzdržavanje. Ostatak prihoda, koji bi na kraju trebao dosegnuti osam tisuća dukata, spomenuti je izvršitelj oporuke Ivan Franjo Andreis dužan založiti kod mletačkih Židova. Taj će pozamašan iznos biti uporabljen – prema oporučiteljevoj izričitoj želji – za šestogodišnje školovanje (*sia mandato a studio per anni sei in qualche seminario, o collegio*)

do Benussi, *Storia documentata di Rovigno* (saggio introduttivo di Giulio Cervani) (Trieste: Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume; Università popolare di Trieste, 1977), 346; Giovanni Radossi, "Stemmi e notizie di famiglie di Rovigno d'Istria", *Atti Centro di ricerche storiche – Rovigno* 23 (1993): 212-213.

³⁰ Kapelu Gospe od Ružarija u dominikanskoj crkvi u Trogiru dao je podići plemić Nikola Andreis (oporuka iz 1452. godine). Usporedi: P. Andreis, *Povijest grada Trogira*, sv. I, 336-337; Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir*, 237.

³¹ Ivan Franjo Andreis, trogirski plemić i doktor obaju prava (1660. – 1718.). Usporedi: Michele Pietro Ghezzi, "I Dalmati all'Università di Padova dagli atti dei gradi accademici 1601-1800", *Atti e memorie della Società dalmata di storia patria* 21 (1992): 58; M. Andreis, *Trogirsko plemstvo*, 123, 292.

njegovih unuka, sinova Jerolimovih kćeri. Riječ je o Mihovili Zaro, supruzi Jakova Bizze, Lukreciji, supruzi trogirskoga plemića Ivana Nikole Andreisa³² i Katarini, udanoj (1700. godine na Rabu) za Antuna Crnicu (*Cernizza*). Stipendist će tijekom šest godina imati pravo raspolagati s četrdeset srebrnih dukata, a redom će se školovati sinovi Jerolimovih kćeri iz obitelji Bizza, Andreis i Crnica.³³ Ukoliko stipendist ne ispuni obvezu studiranja, pravo na novčani iznos i odlazak na neku mletačku (talijansku) visokoškolsku ustanovu pripada sljedećemu unuku prema navedenome redosljedu. Nadalje, u slučaju da jedan od stipendista postane biskup, tada se – nakon završetka ciklusa od šest godina – stipendija za eventualnoga sljedećeg studenta obustavlja na dvije godine te se tijekom toga vremena novčani iznos dodjeljuje biskupu kako bi pribavio sve što mu je potrebno za obnašanje te prestižne crkvene službe. Na studij je potrebno poslati – mimo ovdje izrečene odredbe – i oporučiteljeva unuka Jerolima, a skrb o tome povjerava se (kao i u oporučnome spisu) Zarovome prijatelju, uglednome mletačkom plemiću Sebastianu Mocenigu.

Jerolim Zaro poslovao je s uglednim plemićima iz raznih dalmatinskih gradova. Tako je plemiću Franji Papaliju iz Splita prodao neke svoje posjede *in questo territorio*, a cijena je iznosila nešto više od sto reala. Međutim, novčanu priznanicu – koju je Franjo predao bratu Albertu – Zaro je zametnuo te mu, s obzirom da je Franjo u međuvremenu preminuo, svota nikada nije isplaćena.

Kao i u oporučnome spisu iz 1700. godine, i ovdje se glavnim nasljednicima sveukupnih Zarovih dobara imenuju supruga Marija i unuk Jerolim. Marija doživotno uživa sva naslijeđena dobra i ujedno je skrbnica sve do trenutka dok Jerolim ne dosegne punoljetnu dob, a preporučuje im se da žive zajedno, u miru i u skladnim odnosima. U ovome dijelu oporuke posebno se navode uvjeti razdiobe imovine obitelji Zaro između oporučitelja Jerolima i njegova brata Nikole, a kao neotuđiva nasljedna dobra (*fideicomisso*) Jerolimu pripadaju kuća u Rabu, imanje u Barbatu, imanje naslijeđeno ostavštinom pokojnoga djeda Marina u Banjolu i Polju, vinogradi naslijeđeni očevim legatom te *fideicomissi trasuersali* koji su pripadali Paskvi Dominis. Svi podaci o tome sadržani su u popisu imovine koja je u posjedu Jerolimova brata Nikole.

Bratu Nikoli Zaru također pripada dio Jerolimove imovine smještene na Rabu. Nakon njegove smrti taj se imetak namjenjuje Nikolinim nasljednicima, a ako ih ne bude, tada se sve pribraja dijelu nasljedstva koji pripada unuku Jerolimu i oporučiteljevim kćerima kao i njihovim zakonitim potomcima. Ovdje se posebno

³² Ivan Nikola Andreis rođen je oko 1670. godine (umro je 1733.). Rapsku plemkinju Lukreciju Zaro (1679. – 1747.) oženio je 1699. godine. Usporedi: M. Andreis, *Trogirsko plemstvo*, 125.

³³ Stipendiju koju je oporučnom zakladom svojim unucima namijenio Jerolim Zaro vjerojatno je koristio njegov praunuk Franjo Andreis (1723. – 1786.), Jerolimov sin (sin Ivana Nikole Andreisa i Lukrecije Zaro). Franjo je doktorat iz obaju prava stekao na Sveučilištu u Padovi 1762. godine. Usporedi: Ghezzi, "I Dalmati all'Università di Padova", 112; M. Andreis, *Trogirsko plemstvo*, 125.

naglašava da – ako Jerolim bude imao žensku djecu – tada im se iz dijela prihoda s imanja na ime miraza treba isplatiti po dvije tisuće dukata.

U završnome dijelu ovoga podužeg kodicila navedeni su i njegovi izvršitelji (*commissarii et esecutori*) – aktualni (ili budući) rapski biskup Jakov Bizza i Trogiranin Ivan Franjo Andreis. Kancelaru Josipu Montiju dodjeljuje se – za učinjeni posao i trud – jedan cekin (uz svotu koja je ovom prilikom uobičajena). Na kraju se potvrđuju oporučne odredbe napisane 1700. godine, a koje nisu izrijekom spominjane niti mijenjane u ovome kodicilu. Poslije ovoga, formalno službenog, završetka Jerolim Zaro prisjeća se svoga sluge (*seruitor*). Njegovo je ime Ivan Zaro, zavičajem je iz Knina, a Jerolimovom zaslugom primio je katoličku vjeru (očito je riječ o pokrštenome pripadniku islamske vjere), ali i dobio oporučiteljevo prezime. Njemu se, ukoliko to želi, i nadalje povjerava služba u obitelji Zaro (u kući Jerolimove udovice Marije i unuka Jerolima). Ukoliko, međutim, Ivan Zaro želi otpočeti samostalan život, daruju mu se odjevni predmeti, krevet i oružje (sve je te predmete sluga već i prethodno koristio), dvadeset i pet dukata te jedan konj. Pokršteniku Ivanu nudi se i mogućnost služenja u vojsci i to u njezinim elitnim, konjaničkim jedinicama. U tome smislu, ako Ivan odabere vojničku karijeru za svoj životni poziv, oporučitelj će ga preporučiti zapovjedniku jedne od konjaničkih postrojbi.

Na kraju spisa slijede potpisi kancelara Montija te svjedoka nazočnih prilikom sastavljanja ovoga kodicila – Petra Nutrizija i Ivana Polanija.

Rapski plemić, mletački kavaljer i trogirski guvernadur Jerolim Zaro preminuo je dvadesetak dana nakon sastavljanja dodatka svom oporučnome spisu. Naime, dana 26. travnja iste godine u trogirskoj komunalnoj palači oba su spisa službeno otvorena i pročitana. Tome su – uz kancelara - nazočili trogirski knez i kapetan, a među *molti presenti* izrijekom su navedeni bojnici (*maggior*) Ivan Krstitelj Ragazoni i Marko Antun Canali.

Zaključak

Rapski patricij Jerolim Zaro ubraja se među zapaženije vojne časnike u Dalmaciji u drugoj polovici 17. stoljeća i u prvim godinama 18. stoljeća. Sudionik Kandij-skoga i Morejskoga rata, zapovjednik rapske ratne lađe te na kraju životnoga puta i karijere guvernadur Trogira, Jerolim Zaro bio je – poput brojnih drugih istaknutih vojnih dužnosnika toga vremena – u tijesnome doticaju s krajevima, gradovima i ljudima duž cijeloga istočnog Jadrana. Kao osoba znatnih gospodarskih mogućnosti Zaro je raspolagao nemalnim novčanim kapitalom te posjedima na rodnome otoku, ali i u Istri. Poslovao je s uglednim i poduzetnim građanima i patricijima, ostvarivao prijateljske veze i kumstva s najviđenijim mletačkim plemićima, a u oporučnim spisima obdarivao je brojne crkvene ustanove na Rabu i u Trogiru.

Jerolim Zaro nije iza sebe ostavio živuće sinove, a njegove su tri kćeri (Mihovi-la, Lukrecija i Katarina) bile supruge odvjetaka uglednih obitelji Bizza, Andreis i Crnica. Vrijedno je i posebno istaknuti Zarov legat namijenjen školovanju njegovih unuka na nekome od talijanskih sveučilišta. Taj nam podatak zorno kazuje o Zarovu svjetonazoru i osjećaju za važnost školovanja i postizanja najviših sveučilišnih naslova. Upravo po toj odredbi, ali i po nizu drugih sastavnica Zarove oporuke, možemo kazati kako je riječ o donekle atipičnome časniku, osobi koja je cijeli život provela gradeći bogatu vojnu karijeru, ali je u trenutku prijelaza u mirnodopsko doba (okončanjem mletačko-osmanskih ratova u Dalmaciji) bio duboko svjestan nadolazećega novog vremena i društvenih prioriteta.

PRILOG: Državni arhiv u Zadru, *Arhiv Trogira*, kut. 56, sv. LI/1, fol. 85r-88v i 96r-99v. Kodiciel rapskoga plemića, kavaljera i zapovjednika vojne posade u Trogiru Jerolima Zara (2. travnja 1703.)

Adi 2 Aprile 1703, indizione XI^a

Fatto in Traù in casa dell'habitazione solita dell'infrascritto Signor testatore, alla presenza del Spetabil Signor Giacomo Andreis honorando esaminadore di Comune. Presenti li Signori Pietro Nutrizio, e Zuane Polani testimonii chiamati e pregati ambi de questa citazione.

Doue personalmente costituito giacente in letto indisposto di corpo, sano però di mente, sensi, loquela et intelletto l'Illustrissimo Signor Conte Kausalier Girolamo Zaro nobile d'Arbe, Gouvernadore dell'armi di questa Città, il quale hauendo come disse fatto il suo ultimo testamento in scrptis scritto tutto di suo pugno, quello però sigillato alla presenza ut supra presenta hora nelle mani di me Cancelliere, pregandomi a stipularne la presente consegna, e riponerlo negl'atti della mia Cancellaria, ad effetto che doppo la sua morte sia eseguito inuiolabilmente in tutte le sue parti; eccettuato però in quelle che nella presente ultima aggiunta, dispositione, o codicillo sarà da lui regolato, e disposto.

Raccomanda primieramente di nuouo la sua anima al Sommo Creatore, alla Beata Vergine Maria, et a tutta la Corte celeste, lassando li soliti legati al hospedale di Santo Spirito et alle mura della Città giusta le leggi.

Item dispone, ordina, e uuole, che se per caso succederà la sua morte in questa Città, sia il di lui cadauere sepolto nella Chiesa di San Domenico di questa Città nella sepoltura dell'heredità Lodi, in cui sono sepolti altri suoi maggiori per uia di madre; non intendendo che gli sia fatta pompa funebre nel catafalco, ma solamente dourà il cadauere esser posto sopra due caualletti con quattro torzi all'intorno; e mentre gli si celebrouanno i soliti ufficii esser accese le solite candele per gli altari; come pure uuole che il suo cadauere sia accompagnato dai confrati della Scola del Santissimo Crocifisso del Suffraggio di questa catedrale nella quale egli Signor testatore è ascritto per confrate.

Item disse hauer egli Signor testatore fatto la uendita al Signor Conte Giacomo Califfi dei suoi beni posti in Istria alle Fontane con instrumento pubblico in Venetia; e perche nel medemo apparisce d'esser stato sodisfatto intieramente di tal uendita, dichiara per uerità che detto Signor Califfi gli è rimasto debitore di ducati trecento d'argento, come si uede per manoscritto del medemo registrato nell'atti del Signor Nicolò Lomazzi nodaro pubblico di Zara con la ricognizione del carattere di detto Signor Califfi, e perciò per conuenzione sia di loro stabilita paga per detti ducati trecento d'argento detto Signor Conte Califfi debitore annuo liuello di ducati quindici d'argento al detto Signor testatore, et hauendo egli Signor testatore fatto la minuta cosi d'accordo col Signor Califfi che questo per il sudetto debito sottoponeua i di lui beni in Dalmazia, egli Signor Califfi nel

trascriuera obligò i beni di terra ferma, al qual riguardo dichiara che nella cauzione fattagli di primo esborso di liuello, si è espresso detto Signor testatore di farla senza alcun pregiudizio perche intende che gli siano sottoposti li beni di Dalmazia giusta il loro accordo. Onde lassa iure legati detto liuello di ducati quindici d'argento in perpetuo, e capitale sudetto di ducati trecento alli Reuerendi Padri di San Domenico di questa Città, con obbligo di celebrar tante messe per l'anima d'esso testatore all'altar della Beata Vergine del Rosario, in ragione di lire 4 per cadauna messa, douendone esser tenute delle celebrationi le solite note. Et in oltre dichiara che se per sorte il Signor Califfi uolesse estringuer tal liuello debbano i suoi heredi opponersi, acciò in ogni caso d'affrancazione debbano al detto Signor Califfi far l'esborso di tutta l'intiera summa da esso Signor testatore hauuta che è di soli trecento ducati, e ricuperar li beni come sopra; et in tal caso detti heredi doueranno dar a liuello perpetuo trecento ducati d'argento col prò de quali sia fatta la celebrazione delle sudette messe in perpetuo dalli sudetti Signori Padri di San Domenico di questa Città e ciò per l'anima del Signor testatore secondo la sua intenzione.

Item ordina, e lassa, che subito seguita la morte di detto Signor testatore sia data al Signor Dottor Giouanni Francesco Andreis la collana grande d'oro donatagli dal Prencipe, il qual Signor Dottor Andreis dourà farla subito si que fare, e uenduto immediate l'oro dourà il denaro esser consegnato alla Scola del Suffraggio di questa Città nella catedrale, e con l'assistenza de detto Signor Andreis dourà esser dato a liuello perpetuo, e coi suoi prò celebrarsi tante messe in ragione di soldi trenta per cadauna cioè soldi uintiquattro da darsi al celebrante, e soldi sei per cadauna messa anderanno per lemosina all'altare del Crocifisso di detta Scola perpetuis temporibus, e ciò per l'anima sua, e secondo la sua intenzione.

Item disse, che per seruitù da lui prestata a Sua Serenità ua creditore di ducati diecimille per il che dalla Pubblica benignità gli sono state concesse più ducali dirette all'Eccellentissimo Signor Proueditor Generale in Prouincia d'assegnargli gli affitti e rendite dei molini di Scardona sino che resti intieramente sodisfatta del suo credito che però quando principiera a tirarsi tal affitto, e rendite, intende, e vuole in primis che siano contribuiti alla Signora Contessa Maria sua diletissima consorte ducati doicento all'anno uita sua durante, et il rimanente si di detti affitti, che dell'utilità, che si ricaueranno dalla Compagnia di Caualleria d'esso Signor testatore posta in testa del Signor Conte Girolamo suo nipote ex filio esistente al presente in Italia al pubblico seruitio, vuole che il tutto sia consegnato di uolta in uolta al Signor Dottor Giouanni Francesco Andreis, quale dourà hauer l'incombetenza, et obbligo di dar esso danaro à censo al Monte degl'Hebrei in Venetia, col rinunciamento ad esso Signor Andreis di due per cento del denaro che da lui si anderà inuestendo da ricauarsi però tal honorario dai prò che si anderranno riscotendo. E quando il ritratto tutto di detti molini, et altro sarà arriuato alla summa di ducati ottomille, all'hora e non prima vuole, ordina, e lassa che

con li loro prò sia mandato a studio per anni sei in qualche seminario, o collegio oue si potra far profitta uno dei figlioli delle tre Signore sue figliole, cioè della Signora Michaela maritata nel Signor Giacomo Bizza, della Signora Lucretia nel Signor Giouanni Nicolò Andreis, e della Signora Cattarina nel Signor Antonio Zernizza, con assegnamento di ducati d'argneto quaranta per cadauno anno à quello che sarà al studio, douendo goder prima il sudetto beneficio uno dei figlioli, ò discendenti del Signor Bizza, poi del Signor Andreis, e poi del Signor Zernizza alternatiuamente sei anni solamente per cadauno, e per una sola uolta, con espressa condizione che il putto à cui toccherà la uolta si troui effettivamente al studio, altrimenti decada da tal beneficio et subintri l'altro à cui toccherà.

Item uuole, ordina, e lassa che in caso che il suo herede morisse in età pupillare e senza discendenza legitima, e di legitimo matrimonio procreata, subintrino nei prò del capitale sopraesspresso li figlioli legitimi, e di legitimo matrimonio procreati del Signor Conte Nicolò Zaro fratello di esso Signor testatore, unitamente con quelli delle tre sue figliole sudette, e del Signor Girolamo Zaro nipote ex sore (!) del Signor testatore, e loro discendenti maschi legitimi, con l'obbligo però di mandar per turnum al studio un figliolo come sopra, douendo nel sudetto caso di mancanza, e di sostituzione esser compresi nel sudetto beneficio anche uno dei figlioli e discendenti di cadauno delli sudetti sostituiti, con assegnamento proportionato al suo mantenimento; e se alcuno di quelli, che goderanno tal beneficio del studio diuentasse vescouo, ne hauesse modo di supplir alle spese necessarie col paterno in tal caso debba per due anni goder li prò del sudetto capitale, di modo tale che finito che hauerà li anni sei quello che in quel tempo si trouasse al studio debba suspendersi la missione d'ogni altro per anni due, ad effetto che i prò come sopra di detti due anni debbano esser goduti da quello fosse vescouo.

Item disse, che hauendo esso Signor testatore già molti anni uenduto al Signor Francesco Papali fratello del Signor Alberto da Spalato col terzo di meno li suoi beni posti in questo territorio, e che hauendogli il Signor Francesco sudetto per supplimento di tal uendita dato una lettera di cambio di cento e più reali diretta al sudetto Signor Alberto con commissione di sodisfarla, questa non gli è stata mai sodisfatta, ne pagata, perche detto Signor testatore hà smmarito la detta lettera, essendo poi anche morto il detto Signor Francesco, onde al presente in questo punto terribile, giura in sua coscienza di non hauer mai fatto la riscossione ne hauuto pagamento di detta lettera, e però uuole che suoi heredi debbano eccitar il sudetto Signor Alberto alla debita sodisfazione, et in ogni caso rimettersi al di lui giuramento se mai gli hà pagato detta lettera di cambio.

Item disse, che doppo hauer egli testatore fatto, e scritto di suo pugno il testamento come sopra, à me Cancelliere consegnato, col riguardo alla conseruatione della casa, e famiglia di esso Signor testatore nel decoro possibile, e massime anzi precisamente nella linea masculina, di cui nella famiglia di lui non si troua altri che il

sudetto pupillo suo nipote ex filio, hà fatto col Signor Conte Nicolò suo fratello un instrumento di transazione, in cui hà compartecipato al medemo la mità dei beni castrensi speciali di esso Signor testatore, ad oggetto si maritasse, e con la prole masculina sperata potesse restar stabilita, e maggiormente fortificata la famiglia nella linea masculina; però si esprime, che non hauendo egli fatta tal transazione che per il sudetto riguardo, in caso che detto Signor Conte Nicolò non hauesse, ò morisse senza figlioli maschi legittimi, e di legitimo matrimonio procreati, incarica sommamente la di lui coscienza à considerar l'intenzione unica di detto Signor testatore, et à non far pregiudicio all'unico maschio cioè al sudetto Conte Gerolimo nipote ex filio di detto Signor testatore, acciò non si dipenda nelle femine quella facultà che hà hauuto sempre mira si conserui nei soli maschi per decoro della famiglia, e per tal'unico riguardo, oltre quello dell'amor fraterno, che sempre hà portato al detto Conte Nicolò, e quello in questo reciprocamente riconosciuto nel Signor testatore, gli hà fatta la cessione, come nella transazione sudetta. E parimente sopra il sudetto particolare di somma premura del Signor testatore in carica precisamente la coscienza de Signori suoi commissarii à diuertir in ogni caso sudetto con tutta possibilità il pregiudicio del sudetto pupillo, benche per altro il Signor testatore non hà alcun dubio che il Signor Conte Nicolò anche doppo la morte uorrà continuargli la dimostrazione del suo affetto, et uniformarsi alla di lui mira della conseruatione della famiglia.

Item uuole, ordina, et intende che il sudetto Signor Conte Girolamo suo nipote ex filio debba sempre cohabitare con la Signora Contessa consorte del Signor Conte testatore, ò doue a lei piacesse, perche è sicuro che nessuno gli hauerà maggior cura, et affetto quanto la medema come proueniente da un parto delle sue uiscere, e come quella che sin hora l'hà rileuato con amore più che materna; onde esso Signor testatore gli raccomanda si a lei che a Signori Commissarii che quando detto pupillo sarà in età propria debbano mandarlo a studio oue paresse proprio al Signor Dottor Giouanni Francesco Andreis à cui precisamente lo raccomanda, sotto il patrocinio del Eccellentissimo Signor Sebastiano Mocenigo suo santolo, alla di cui benigna protezione sempre da esso Signor testatore prouata humilmente raccomanda non solo il sudetto pupillo, ma anche le di lui Compagnia di Caualleria; mentre per altro non diffieda anzi commette al sudetto Signor Conte Gerolimo di douer sempre riuerir, uenerar, e riconoscer la persona, e casa di un tanto senatore per suo principal patrone, protettore, benefattore, che come sempre per tale l'ha stimato, uenerato, e riconosciuto il Signor testatore medemo, a segno tale che è in obbligo di portarlo anche nell'altro secolo la memoria.

Item disse, che hauendo à uoce, conferito, e commandato diuersi suoi interessi tendenti à sguardo della propria coscienza et interessi di casa della Signora Contessa sua consorte, uuole però che tanto dai suoi Signori Commissarii quanto da chi sia altri sia prestata piena credenza per execution di quanto hà raccomandato per sgrauo sudetto, et per gl'interessi della casa alla medema Signora Contessa.

Il resto ueramente di tutti, e cadauni suoi beni mobili, stabili, e semouenti proindiuisi col Signor Conte Nicolò suo fratello in qualunque luogo esistenti, quelli lassa alla Signora Contessa Maria sua diletissima consorte, quale uuole che ne sia usufruttaria sua uita durante, e doppo la di lei morte instituisce suo herede uniuersale il Signor Conte Gerolimo sudetto suo nipote ex filio, quale dourà parimente uiuente la Signora Contessa Maria sudetta esser in parte, e goder unitamente con ella l'usufrutto di detti suoi beni; dichiarando che essendo li sudetti beni come sopra proindiuisi parte patrimoniali, e parte acquistati in fraterna, intende esso Signor testatore, che in caso che ne douesse seguir la diuisione tra detto Signor Conte Gerolimo suo nipote, et il Signor Conte Nicolò suo fratello il quale però il Signor testatore prega à douertir possibilmente, ma diuider solamente l'entrate à douer far conseguir al sudetto suo nipote la sua giusta tangente portione col ripartirgli la mità de beni si liberi, che dei sottoposti al fideicomisso, esprimendo che i fideicomissi uecchi sono la casa di statio in Arbe, li beni di Barbado, li fideicomissi del quondam Signor Marin auo sono la possession di Bagnolo, e di Pogle, essendo la uigna di San Zuane fideicomisso paterno, fideicomissi trasuersali sono li beni della Signora Pasqua de Dominis, tutte le scritture sono in potere del Signor Conte Nicolò sudetto.

Nel resto parimente di tutti gl'altri beni anche castrensi di detto Signor testatore unitamente con gl'altri beni proindiuisi ut supra instituisce suo herede uniuersale il Signor Conte Gerolimo sudetto suo nipote ex filio, e suoi heredi, e discendenti maschi legitimi, e di legitimo matrimonio procreati con l'usufrutto come sopra unitamente con la Signora Contessa Maria sua consorte diletissima, quali beni tutti uuole che siano sottoposti a perpetuo fideicomisso e che uadano sempre nei discendenti maschi legitimi, e mancando i maschi subintrino il Signor Conte Nicolò suo fratello e li figlioli maschi legitimi, e naturali discendenti del Signor Conte Nicolò suo fratello, e non hauendo detto Signor Conte Nicolò maschi uadano nelle femine di detto Signor Conte Gerolimo unitamente con le tre figliole sopraccennate del Signor Conte testatore et heredi, e discendenti loro legitimi, e naturali, per eguali portione, con contitione però che le figliole femine legitime, e naturali del sudetto Signor Conte Gerolimo debbano hauer la dote de ducati doimille per cadauna moneta valore in Arbe, la quale debbano parimente estrar da tottal heredità anche nel caso della sostituzione, e successione comessa con le figliole del Signor Conte testatore, e per conseguenza hauer doimille ducati di più dell'altri sostituite come sopra.

Item disse hauer lassato giusta la nota che hanno in mano li Padri minori osseuanti di Sant'Eufemia d'Arbe, onde intende che li medemi debbano continuar la celebratione delle messe come in essa nota per lo spatio di anni uinticinque, et che dai suoi heredi gli sia data l'elemosina come fin hora egli Signor testator hà corisposto.

Commissarii et esecutori del presente, e di quanto ha disposto nel precedente suo testamento instituisce e prega essere Monsignor Illustrissimo Vescouo d'Arbe moderno, e successori, il Signor Dottor Giouanni Francesco Andreis et il Signor Giacomo Bizza oltre li nominati nel suaccenato suo testamento, à quali raccomanda l'uso della loro carità nell'esecutione puntuale di quanto da lui è stato disposto. Ricordatoli da me Cancelliere giusta la parte etc. se vuol lassar alcuna limosina per li schiaui, risponde lasso per una uolta tantum un ducato d'argento.

Item iure legati lassa al Cancellier Ciuile di Traù, cioè à me Giuseppe Monti per stipulatione del presente un zecchino d'oro, oltre il solito pagamento e tansa.

Del resto negl'altri punti che non fossero opposti al presente, conferma in tutto il prefato suo testamento, dicendo esser questa la sua ultima uolontà, e ferma intentione, non intendendo che da nissuno possa essere opposto, ne contradetto in qualsiuoglia forma, ne sotto alcun pretesto; e se quello ui si opponesse fosse beneficiato da esso Signor testatore nella detta sua ultima dispositione si descritta in questo codicillo che nel sudetto testamento intende che debbe ipso facto decader dal beneficio che ne potesse hauere.

Et io Giuseppe Monti Cancellier Ciuil di Traù ho scritto e stipulato il presente codicillo cosi disponendo il sudetto Signor Conte testatore alla presenza ut supra, et il tutto esaminatogli dal sudetto Spetabil Signor Esaminadore, e riletto gli fù dal medemo intieramente in tutte le sue parti con distinzione confermato, et approbato, dicendo uoler che il presente sia serrato et incluso nel sudetto testamento reuocandone ogn'altro precedente per annullatura fatta, ad effetto che questo codicillo, e detto testamento hoggi presentatomi però con sua ragione (? *nečitko*) debbano hauer sua inuiolabile esecutione nella forma, modo, e uia che possono ualere, e tenere.

In relectione disse intender e uoler, che sin tanto non si principiasse à riscoter l'affitto dei molini di Scardona, debbano alla detta Signora Contessa sua consorte esser contribuiti li ducati doi cento come sopra lasciati gli dalle utilità della Compagnia di Caualeria annualmente uita sua durante.

Item che al Signor Dottor Andreis il remunerario disposto come sopra per l'inuestita dei denari che si ritraessero da sudetti molini et utilità della compagnia gli sia dato per una uolta solamente doi per cento per ogni inuestita da ricauarsi dai prò susseguenti.

Item disse che hauendo lui tolto, rileuato, al suo seruisio, e ridotto alla fede christiana cattolica Zuane Zaro da Knin al presente seruitor di Signor testatore, lo prega à continuar il seruitio casa del medemo Signor Conte testatore col seruir fedelmente la Signora Contessa Maria, et il Signor Conte Gerolimo suo nipote quali altresì esso Signor Conte testatore affetosamente raccomanda di trattar con ogni amore, et carità come ha sempre fatto egli Signor testatore, et in caso che detto Zuane non uolesse seruire, vuole esso Signor testatore che gli siano consegnati

tutti i uestimenti che si troueranno in essere fatte per suo uso, e dal medemo per auanti portati, come pure le armi ordinarie di esso Zuanne fatte per suo uso, il suo letto, ducati uinticinque moneta di Venezia per una uolta tanto, et un cauallo buono giouine della mandra di Signor testatore, e se uorrà seruir nella Compagnia di Caualeria, lo raccomanda effecacemente al Gouvernatore della medema, il quale come benemerito della stessa Compagnia uien con tutta premura raccomandato dal Signor testatore al Signor Conte Gerolimo suo nipote, e Capitano perche tratti seca con ogni amore, e parsialità di stima, sperando altresì che ancor lui continuerà l'uso del suo affetto uerso gl'interessi della Compagnia e della casa. Le quali aggiunte rilettegli, et esaminategli ut supra fù da medemo Signor testatore il tutta confermato, e dato giuramento di taciturnità a sottoscritti testimonii.

Potpis gradskog kancelara Giuseppea Montija (nečitko)

Io Pietro Nutrizio fui presente quanto di sopra, et affermo di mano propria.

Io Zuane Polani fui presente quanto di sopra, et affermo di mano propria.

Adi 26 Aprile 1703 Traù

Stante la morte del Signor Conte testatore fù aperto, letto e publicato l'oltrascritto codicillo unitamente con il testamento di 18 Marzo 1700, alla presenza dell'Illustrissimo Signor Conte Capitano nel Palazzo Pretorio, molti presenti, e tra gl'altri il Signor Maggior Giouanni Battista Ragazzoni, e Signor Marc'Antonio Canali testimonii etc. e fù da Signoria Illustrissima tansato lire 6,4.

Izvori

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru, Zadar – *Arhiv Trogira* – kut. 56, sv. LI/1.

Objavljeni izvori i literatura

Andreis, Mladen. *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*. Trogir: Muzej grada Trogira, 2006.

Andreis, Pavao. *Povijest grada Trogira*, sv. I. Preveo i uredio Vladimir Rismondo. Split: Književni krug, 1977.

Benussi, Bernardo. *Storia documentata di Rovigno* (saggio introduttivo di Giulio Cervani). Trieste: Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume; Università popolare di Trieste, 1977.

Benyovsky Latin, Irena. *Srednjovjekovni Trogir: Prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009.

Bonifačić, Andrija. *Samostan svete Eufemije – Kampor na otoku Rabu: povijest, kultura, umjetnost*. Kampor; Zagreb: Samostan sv. Eufemije; Privredni vjesnik, 1985.

Brusić, Vladislav. *Otok Rab*. Rab: Franjevački samostan sv. Eufemije, 2000.

Celio Cega, Fani. *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*. Split: Književni krug, 2005.

Čoralić, Lovorka. "Zaklada za školovanje zadarskih građana na Sveučilištu u Padovi od XVI. do XVIII. stoljeća (Fondazione Giovino)". *Historijski zbornik* 48 (1995): 183-195.

Čoralić, Lovorka. "Zaklada za školovanje zadarskih plemića na Sveučilištu u Padovi od XVI. do XVIII. stoljeća (Fondazione Ciprianis)". *Historijski zbornik* 48 (1995): 197-204.

Čoralić, Lovorka. "Kotorski plemići Nikola Paskvali i Bartul Pima – kavaljeri Svetoga Marka (1634.)". *Istorijski zapisi* 79 (2006), br. 1-4: 75-84.

Čoralić, Lovorka. "Krčki plemić Ivan Nikola Cetina – kavaljer Svetoga Marka". *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 47-48 (2006): 133-140.

Čoralić, Lovorka. "Kotorski plemići iz roda Bolica – kavaljeri Svetoga Marka". *Povijesni prilozi* 31 (2006): 149-159.

Čoralić, Lovorka. "Korčulanski patricij Andrija Ismaelli – kavaljer Sv. Marka". *Godišnjak grada Korčule* 11 (2006): 225-230.

Čoralić, Lovorka. "Zadrani – kavaljeri Svetoga Marka (XVII. stoljeće)". *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007): 339-354.

Čoralić, Lovorka. "Budvani – Vitezovi Svetoga Marka". *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 46 (2008): 347-358.

Čoralić, Lovorka. "Mletački časnici, svećenici, građani – tragom Barana u Zadru (XVII.-XVIII. stoljeće)". *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 50 (2008): 147-192.

Čoralić, Lovorka. "Mletački časnik, istarski posjednik, zadarski građanin – bojni Juraj iz Bara (prilog poznavanju komunikacija duž istočnojadranske obale u XVII. stoljeću)". U: *Država, obšestvo i kultura na B'lgari i Hrvati VII-XXI v.: Materiali ot konferencijata, provedena v Sofia (5-9 juni 2008 g.)*, ur. Rumiana Božilova, 71-94. Sofija: B'lgarska akademija na naukite; Institut po balkanistika, 2009.

Čoralić, Lovorka. "Krčki soprakomit Santo Cikuta – kavaljer Svetoga Marka". U: *Bertošin zbornik: Zbornik u čast Miroslava Bertoše*, knj. 2, uredio Ivan Jurković, 237-252. Pula; Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Državni arhiv u Pazinu, 2013.

Da Mosto, Andrea. *I dogi di Venezia*. Firenze; Milano: Giunti, 2003.

Ghezzo, Michele Pietro. "I Dalmati all'Università di Padova dagli atti dei gradi accademici 1601-1800". *Atti e memorie della Società dalmata di storia patria* 21 (1992): 1-210.

Granić, Miroslav. "Stari rapski grbovi i pečati". U: *Rapski zbornik. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu održanog od 25. do 27. listopada 1984. godine*, uredio Andre Mohorovičić, 225-250. Zagreb: JAZU; Skupština općine Rab, 1987.

Janićjević, Radojka. "Odlikovanja slavnih Bokelja u prošlosti kao dokaz njihovih postignuća u pomorskom ratovanju, navigaciji, privredi i diplomatiji". *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 52 (2004): 279-313.

Kunčić, Meri. "Dalmatinski patricijat i socijalno kršćanstvo. O srednjovjekovnim rapskim hospitalima s posebnim obzirom na hospital Tijela Kristova i njegovog utemeljitelja Petra de Zaro". *Croatica christiana periodica* 40 (2016), br. 77 (prihvaćeno za objavljivanje).

Kunčić, Meri; **Ladić**, Zoran. "Rabljani u tisućugodišnjem okrilju sv. Kristofora". *Hrvatska revija* 3 (2003), br. 2: 85-89.

Ladić, Zoran. "O kasnosrednjovjekovnim rapskim hodočasnicima *ad sanctos*". U: *Rapski zbornik*, sv. II, ur. Josip Andrić i Robert Lončarić, 139-156. Rab: Ogranak Matice hrvatske u Rabu, 2012.

Marković, Savo. "Barski patricijski rod Borisi u prošlosti: Jadran, Evropa, Mediteran". *Povijesni prilozi* 24 (2005), br. 28: 71-105.

Mlacović, Dušan. *Građani plemići: Pad i uspon rapskoga plemstva*. Zagreb: Leykam international, 2008.

Ostojić, Ivan. *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II. Split: Benediktinski priorat Tkon, 1964.

Pazzi, Pietro. *I Cavalieri di San Marco: Storia documentata*. Perasto: Abbazia di San Giorgio, 2008.

Radonić, Jovan. *Rimska kurija i južnoslavenske zemlje od XVI do XIX veka*. Posebna izdanja SANU, sv. CLV. Beograd: SANU, 1950.

Radossi, Giovanni. "Stemmi e notizie di famiglie di Rovigno d'Istria". *Atti Centro di ricerche storiche – Rovigno* 23 (1993): 181-246.

Stanojević, Gligor. *Dalmacija u doba Morejskog rata (1684-1699)*. Beograd: Vojnoizdavački zavod "Vojno delo", 1962.

Statut grada Trogira. Preveli i uredili Mladen Berket, Antun Cvitanić i Vedran Gligo. Split: Književni krug, 1988.

Vukmanović, Jovan. *Paštrovići, antropografsko-etnološka istraživanja*. Cetinje: Obod, 1960.

Rab's Patrician, Venetian *cavalier*, and Trogir's *guvernadur* – Jerolim Zaro († 1703)

Lovorka Čoralić
Croatian Institute of History
Opatička 10
10 000 Zagreb
Croatia
E-mail: lovorka@isp.hr

Summary

This study focuses on the Rab-based nobleman Jerolim Zaro, a prominent Venetian official (*guvernadur*) and a *cavalier* of St Mark. The introduction offers an overview of the activity of Rab's distinguished noble family of Zaro, particularly its most successful scions, followed by an analysis of archival sources related to Jerolim Zaro (preserved at the State Archive of Zadar) with references to the latest research. The appendix contains a transcription of his annex to the last will (codicil) made in Trogir (1703).

Keywords: Jerolim Zaro, Rab, Trogir, Dalmatia, Venetian Republic, military history, social history, Early Modern period